

Formy výchovně-vzdělávací práce

- výchova napomáhá k plnému a mnohostrannému rozvoji osobnosti
- celkem čtyři typy výchovy :
 - výchova školní (vyučování, mimovyučovací školní aktivity, vliv školního prostředí)
 - výchova mimoškolní (ve společenských organizacích, v kulturních institucích, hromadnými sdělovacími prostředky)
 - výchova rodinná (veřejným míněním rodiny, zájmovou orientací rodiny)
 - sebevýchova (autodiagnostika a automotivace, autodidaxe, podíl na různých aktivitách)

Školní výchova

- škola základní institucí, postupně se demokratizovala → Právo na vzdělání, Všeobecná deklarace lidských práv
- škola se specializovala, vytvořila síť základních a středních všeobecně vzdělávacích škol (gymnázií), středních odborných škol a učilišť, škol vysokých univerzitního, technického i uměleckého směru
- škola byla a bude základní výchovně-vzdělávací institucí
- škole přísluší významná úloha systematizační a integrační (povinnost uvést nejrozmanitější podněty v pevný systém) i komplexní funkce
- rozmanitost vzdělávacích systémů vedla k tvorbě Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání (ISCED) → preprimární, primární, nižší sekundární, vyšší sekundární, terciální neuniverzitní, terciální univerzitní, terciální postgraduální
- výchova se svým mnohostranným zaměřením prostupuje celou činností škol všech stupňů
- *formy školní výchovy* – výchova v rámci vyučování
 - výchova v mimovyučovacích aktivitách
 - působení školního prostředí
- výsledky jediné v hlubokém a stálém propojení vyučovacích forem s formami mimovyučovacími
- základem školní výchovy je vyučování, jeho koncepci určují – studijní profil – učební plán – učební osnovy
- v didaktickém myšlení uplatňujeme termín *kurikulum*
 - zamyšlené a plánované; realizované ve školních podmínkách; osvojené žáky
 - formální kurikulum – cíle, obsah, prostředky a organizace vzdělávání, realizace, kontrola a hodnocení
 - *neformální kurikulum* – mimotřídní a mimoškolní aktivity
 - *skryté kurikulum* – zkušenosti žáků z reálného života školy
- obsah vyučování specifikován vzdělávacími (cílovými) standardy, obsahové jádro standardů tvoří kmenové (základní, jádrové) učivo
- dokumenty MŠMT – *Standard základního vzdělávání, Standard vzdělávání na čtyřletém gymnáziu*
 - oba 6 oblastí vzdělávání – oblast jazyková – oblast společenskovední
 - oblast přírodovědná – oblast matematická a infromatická
 - oblast estetickovýchovná – zdravý životní styl
- vyučovací předmět participuje na některé složce výchovy (technické, ekonomické, pracovní; mravní, právní, politické; estetické, tělesné → specifické cíle)
- má-li předmět splnit svou funkci, měl by si ujasnit svůj podíl na jednotlivých výchovných složkách
- výchovné cíle chápeme ve specifické rovině (zájem o obor) i rovině obecné (rozvoj hodnotové orientace jedince)

Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení

- školní vyučovací formy doprovázeny různými formami *výchovné práce mimo vyučování* → mohou být realizovány vlastními prostředky školy, ve spolupráci s některými společenskými organizacemi a kulturními institucemi
 - dává možnost překonat jednostrannost výchovně-vzdělávacího působení při výuce
- *hromadné formy* výchovné práce – exkurze → rozšiřují rozhled žáků, hlubší orientaci v životě, stimulace jejich zájmů, navození aktuálních problémů
 - výchovný účinek není automatický; nepřipravené akce mají spíše negativní dopad
- *skupinové formy* výchovné práce – nejrozmanitější kroužky → vycházejí z individuálních zájmů a podchycují relativně malé skupiny jedinců
 - práce v relativně malé skupině umožňuje pedagogovi hlubší kontakt se žáky
- *individuální podoba* – individuální vedení četby jednotlivých žáků → předpokladem důvěra k pedagogům ze strany žáků
- *vliv školního prostředí* – působí na vztah ke škole, k oboru, ke studiu, k lidem
 - záleží na každé maličkosti
- všechny formy výchovy ve škole se stávají účinnějšími, když se organicky propojují s výchovou mimoškolskou
- je třeba překonávat dosavadní odtržení školy od ostatních organizací a institucí
- *rada školy* – prohloubení vazby mezi školou, mimoškolskými institucemi, obcí a rodinou
- *andragogika* – vzdělávání jedinců v ekonomicky neproduktivním věku

Mimoškolská výchova

- nezastupitelná, zvláštnost v bohatství bezprostředních prožitků
- uskutečňuje se celou sítí společenských organizací, kulturních zařízení a hromadných sdělovacích prostředků
- na výchově se podílejí stále více a všestranněji *společenské organizace*
 - nepůsobí však výchovně pouze na své členy, působí i na široký okruh veřejnosti
 - *intencionální (přímá) výchova* – kurzy, přednášky, semináře, diskuse
 - *funkcionální (nepřímá) výchova* – probíhá ve spojitosti s vlastním životem a aktivitou dané organizace
 - působení může být dlouhodobé povahy i relativně krátkodobé ve formě poradenské, propagandistické nebo agitační
- významný článek mimoškolské výchovy jsou *kulturní zařízení*
 - plní funkce specifické (muzea, galerie, knihovny, divadla, kina a koncertní zařízení, objekty památkové péče, zoologické a botanické zahrady, hvězdárny a planetária)
 - výsledky poskytují možnosti pro výchovně-vzdělávací působení intencionální i funkcionální povahy
 - účinnost výchovně-vzdělávacího působení kulturních institucí se samozřejmě zvyšuje tím, nakolik se toto působení propojuje s činností škol, společenských organizací, sdělovacích prostředků i rodiny
 - připravují specifické prezentace, budují speciální dětská oddělení
- *hromadné sdělovací prostředky* – tisk, rozhlas, film a televize
 - hromadné sdělovací prostředky informují a tím vychovávají
 - mnoho rovin – poznání faktů, zobecňování jednotlivých poznatků, vyvozování obecných zákonitostí
 - přibývá relací, které mají vyhraněně intencionální výchovně-vzdělávací funkci
 - funkcionálně působí na rozvoj osobnosti každý podnět těchto prostředků
 - v jejich působení i nedostatky – komercializace, podbíživé programy v konkurenčním boji o sledovanost, přemíra reklam
 - narůstají snahy mediální pedagogiky o koncepci výchovy tzv. mediální kompetence → schopnosti adekvátně přijímat, zpracovávat a hodnotit podněty sdělovacích prostředků

- ústřední problémy mediální pedagogiky :
 - jaký mají média vliv na jedince a jak se v něm odrážejí
 - jak děti a mládež přijímají zobrazení násilí v těchto prostředcích
 - jaké důsledky má aplikace médií v rozvoji kognitivních a sociálních schopností
 - jak transformují rodiny rozšiřování programové nabídky médií
 - jaký mají vůbec média význam z hlediska výchovy a vzdělávání jedince

Rodinná výchova

- rodina se tradičně podílela na výchově mládeže i dospělých; jedinci se přirozenou formou dostává četných podnětů a zkušeností
- společnost očekává od konsolidované rodiny pozitivní přínos z hlediska mnohostranného rozvoje
- důrazem na výchovnou úlohu rodiny samozřejmě neoslabujeme význam školy, společenských organizací, kulturních institucí a hromadných sdělovacích prostředků
- uskutečňuje se mnoha prostředky :
 - rodina rozvíjí své členy veřejným míněním* (názory a přístupy ke skutečnosti)
 - není neměnné, je utvářeno jednotlivými členy rodiny
 - obsah rodinného života* (společné zájmy, společná účast na činnostech vědecké, kulturní, pracovní i sportovní povahy)
 - vlastenecká výchova
 - estetická a kulturní oblast*
 - tělesná a sportovní oblast*
 - rozvoj morálních kvalit jedince* (kladný vztah k práci)
- bez spolupráce školy a mimoškolních výchovně-vzdělávacích zařízení s rodinou se podstatně snižuje naděje, že plně dosáhneme potřebných a požadovaných výsledků ve VVP

Sebevýchova (autoedukace)

- stále větší úloha sebevýchovy, jedinec sám se stává jak iniciátorem, tak realizátorem výchovně-vzdělávacího procesu
- koncepce sebevýchovy :
 - *sebevzdělávání* - rozvoj vědomostí, dovedností, návyků a schopností
 - *sebevýchova v užším smyslu* - rozvoj postoju jed. ke skutečnosti, zájmů, potřeb, chování
 - *cílová orientace* – cíle individuální a autonomní
 - *obsahová stránka* – rozvoj jedince pro jednotlivé sociální role, rozvoj základních osobnostních kvalit
- předpoklady sebevýchovy :
 - *motivace, potřeby, zájmy* – jedince motivován podněty ze školy, vznikají potřeby širšího vzdělanostního obzoru
 - *schopnost autodiagnózy* – jedinec je s to zhodnotit vlastní stupeň rozvoje
 - *schopnost koncipovat svůj další rozvoj* – možná jedině jsou-li k dispozici takové prostředky, které jí jedinci umožní
 - *konzultační a poradenská služba* – v určitých okamžicích potíže, bezradnost i skepse → jedinec by měl mít možnost se v těchto okamžicích poradit, obrátit se o pomoc, najít řešení
 - *možnost uplatnění dosahovaných výsledků* – formy společenského uplatnění a docenění sebevýchovou dosahovaných výsledků
- heteroedukace a autoedukace jsou spojité nádoby; heteroedukace by měla pro autoedukaci vytvářet vhodné předpoklady a podmínky; autoedukace vede v určitých okamžicích k nové potřebě heteroedukace

- jak pomoci sebevýchově → posílit :

prohloubení orientace výchovy na postoje, potřeby a zájmy – rozvoj obecných postojů ke skutečnosti, rozvoj specifických postojů, potřeb a zájmů, např. postoje ke vzdělávání, k jednotlivým oborům, k profesi

prohloubení celkové formativní orientace výchovy – předpokládá rozvinuté schopnosti získávat nové informace, hodnotit je a zobecňovat, aplikovat je v praxi

prohloubení orientace na autonomní výchovné cíle – při výchově vždy cíle autonomní (klade si sám jedinec) a heteronomní (stanoví společnost a skupina); úspěšná výchova znamená znát a respektovat autonomní cíle a heteronomní cíle adekvátní motivací postupně automatizovat

Literatura: Bližkovský, B. Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi. Ostrava: Amosium servis, 1992.
Čáp, J., Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001.
Jůva, V. sen. a jun. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1999.
Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997.
Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. 3. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2001.